

Paweł HYDZIK¹

KIERUNKI ZMIAN SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO W LATACH 2002-2009

W artykule przedstawiono ilościowe kierunki zmian sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) województwa podkarpackiego w latach 2002-2009. Scharakteryzowano zmiany liczby mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w poszczególnych powiatach województwa, przedstawiono udział przedsiębiorstw mikro, małych i średnich poszczególnych powiatów w strukturze województwa podkarpackiego. Ponadto, przy wykorzystaniu metod taksonomicznych wyodrębniono grupy powiatów cechujące się określonym podobieństwem ze względu na ilościowe kierunki zmian sektora MŚP w latach 2002-2009.

1. WPROWADZENIE

Województwo podkarpackie należy do regionów o niskim poziomie rozwoju gospodarczego. PKB na 1 mieszkańca w województwie podkarpackim wynosi 20,8 tys. zł, natomiast w województwie mazowieckim wynosi 49,4 tys. zł na 1 mieszkańca. Jeżeli przyjąć, że PKB Polski równa się 100, to PKB województwa podkarpackiego stanowi zaledwie 67,5, natomiast województwa mazowieckiego 160,1². Można więc z całą pewnością twierdzić o znacznych dysproporcjach rozwoju gospodarczego województw Polski.

Działania na rzecz poprawy sytuacji w regionach o niskim poziomie rozwoju społeczno-ekonomicznego stanowią jeden z priorytetów polityki regionalnej Polski i Unii Europejskiej. Wyrównywanie dysproporcji w rozwoju regionów odbywa się m.in. poprzez podniesienie konkurencyjności regionów najuboższych. Ponadto należy zaznaczyć, że celem polityki regionalnej państwa jest ukierunkowanie działań mających na celu podniesienie poziomu życia i zmniejszenie dysproporcji rozwojowych poszczególnych regionów. Wobec tego jednym z priorytetów polityki regionalnej winno być kształtowanie uwarunkowań rozwojowych małej i średniej przedsiębiorczości – to ona ma stanowić o potencjale strategicznym regionów i determinować poziom życia ludności w Polsce³. Biorąc pod uwagę fakt zróżnicowania poziomu rozwoju regionalnego i lokalnego, a co za tym idzie zróżnicowania poziomu rozwoju sektora MŚP, prowadzenie działań mających na celu skuteczną realizację postulatu podniesienia poziomu życia w regionach najuboższych ekonomicznie, m.in. w województwie podkarpackim, winno uwzględniać kierunki zmian sektora MŚP.

¹ Dr Paweł Hydzik, Katedra Metod Ilościowych, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska.

² Obliczenia na podstawie danych BDR Głównego Urzędu Statystycznego za rok 2007.

³ M.G. Woźniak, *Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce a wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006, s. 37.

2. DEFINICJE SEKTORA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW (MŚP)

Przedsiębiorczość w możliwie szerokiej formule można traktować jako swoistą filozofię i ideę, która kojarzy różną wiedzę, doświadczenie, zdolności i zmysł obserwacyjny menedżera w zwartą usystematyzowaną podstawę procesu decyzyjnego nakładającego się na ideę przedsiębiorczości⁴. Mając na uwadze rozległe szanse, jakie pojawiają się w wymiarze regionalnym w celu wykorzystania posiadanych zasobów, okazji, kompetencji administracji terenowej i menedżerów, można wnioskować o przedsiębiorczości regionalnej⁵. Pewnym jest, że przede wszystkim przedsiębiorczość jest umiejscowiona w regionie, ponieważ reprezentują ją ludzie i organizacje z danego regionu. Jest wykorzystywana w regionie na podstawie istniejących zasobów informacji, twórczego myślenia i wyobraźni, a umacnianie klimatu przedsiębiorczości w skali regionu należy do fundamentalnych ról administracji terenowej i gospodarczej⁶.

2.1. Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa

W literaturze często używane jest pojęcie „sektora MŚP”, gdzie sektor można rozumieć jako część gospodarki odznaczającą się określonymi, charakterystycznymi dla tego układu stosunkami produkcji, zwłaszcza zaś typem własności środków produkcji⁷. Wyodrębnienie sektora MŚP z zastosowaniem kryteriów ilościowych i jakościowych, może być prowadzone w poszczególnych krajach z uwzględnieniem zróżnicowanych wartości wskaźników, wynikających z różnego poziomu rozwoju. Jednak to zróżnicowanie kryteriów wyodrębnienia sektorów jest barierą analiz porównawczych w skali międzynarodowej⁸.

Za przedsiębiorstwo uważa się „podmiot prowadzący działalność gospodarczą bez względu na jego formę prawną”. Obecnie w Unii Europejskiej obowiązuje podział przedsiębiorstw zgodny z kryteriami zawartymi w Zaleceniu Komisji 2002/361/WE z dnia 6 maja 2003 r. dotyczącym definicji małych i średnich przedsiębiorstw. Na kategorię mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) składają się przedsiębiorstwa, które zatrudniają mniej niż 250 pracowników i których roczny obrót nie przekracza 50 milionów euro, a/lub całkowity bilans roczny nie przekracza 43 milionów euro⁹ (Tab.1.).

Tabela 1. Kryteria ilościowe wyodrębnienia sektora MŚP.

Przedsiębiorstwo	Liczba osób zatrudnionych	Roczny obrót mniejszy lub równy	lub	Całkowity bilans roczny mniejszy lub równy
Mikro	0-9	2 mln euro	lub	2 mln euro
Małe	10-49	10 mln euro	lub	10 mln euro
Średnie	50-249	50 mln euro	lub	43 mln euro

⁴ Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu pod redakcją naukową M. Strużyckiego, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002, s. 23.

⁵ *Ibidem*, s. 23,24.

⁶ *Ibidem*, s. 23,24.

⁷ M.G. Woźniak, Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce a wzrost gospodarczy, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006, s. 11.

⁸ M.G. Woźniak, *op. cit.*, s. 11.

⁹ http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_pl.pdf

Źródło: opracowanie własne na podstawie:

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_pl.pdf, s. 14

3. ZRÓŻNICOWANIE SEKTORA MŚP W PRZEKROJU POWIATÓW WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

3.1. Struktura przedsiębiorstw mikro, małych i średnich województwa podkarpackiego ogółem w latach 2002-2009

W województwie podkarpackim w latach 2002-2009 liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw (ogółem) mieściła się w przedziale 138 713 a 144 999. Szczegółowe dane odnośnie do liczby i struktury sektora przedsiębiorstw mikro, małych i średnich w województwie podkarpackim w latach 2002-2009 przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Przedsiębiorstwa sektora MŚP województwa podkarpackiego – liczebności i wskaźniki struktury w latach 2002-2009.

Rok	Przedsiębiorstwa województwa podkarpackiego						
	Liczebność ogółem	Mikro (0-9 osób)	Wskaźnik struktury mikro (%)	Małe (10-49 osób)	Wskaźnik struktury małe (%)	Średnie (50-249 osób)	Wskaźnik struktury średnie (%)
2002	138 713	131 631	94,89	5 673	4,09	1 170	0,84
2003	142 682	135 446	94,93	5 896	4,13	1 120	0,78
2004	139 545	132 243	94,77	5 957	4,27	1 132	0,81
2005	139 059	131 666	94,68	6 065	4,36	1 119	0,80
2006	140 656	133 267	94,75	6 066	4,31	1 116	0,79
2007	142 056	134 620	94,77	6 100	4,29	1 126	0,79
2008	144 263	136 386	94,54	6 441	4,46	1 225	0,85
2009	144 999	136 913	94,42	6 657	4,59	1 224	0,84

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego

Spośród przedsiębiorstw województwa podkarpackiego ponad 94% stanowią przedsiębiorstwa zatrudniające od 0 do 9 osób, a więc mikroprzedsiębiorstwa. Ich udział w strukturze przedsiębiorstw w województwie podkarpackim w roku 2002 wynosił 94,89%, natomiast do roku 2009 ulegał systematycznemu zmniejszaniu (94,42%). Małe przedsiębiorstwa, zatrudniające od 10 do 49 pracowników stanowiły w roku 2002 4,09% ogółu przedsiębiorstw. Udział tej grupy wzrósł do poziomu 4,59% w r. 2009. Najmniej liczną kategorię w badanej grupie stanowią przedsiębiorstwa średnie, stanowiące 0,84% ogółu przedsiębiorstw, a w latach 2002-2009 ich udział podlegał nieznacznym wahaniom.

3.2. Struktura przedsiębiorstw mikro, małych i średnich w powiatach województwa podkarpackiego w latach 2002 i 2009

W przekroju powiatów liczba przedsiębiorstw w województwie podkarpackim wykazuje znaczne zróżnicowanie (Tab.3).

3.2.1. Przedsiębiorstwa ogółem

W 2002 roku powiaty charakteryzujące się największą liczbą zarejestrowanych przedsiębiorstw to powiaty: m. Rzeszów, rzeszowski, mielecki, stalowowolski, jarosławski, jasielski i dębicki – w tych siedmiu powiatach funkcjonuje prawie połowa wszystkich przedsiębiorstw w województwie podkarpackim (48,8%). Najwięcej przedsiębiorstw funkcjonowało w Rzeszowie – 13,42% i w powiecie rzeszowskim – 7,09%. Natomiast

najmniej przedsiębiorstw jest zarejestrowanych w powiatach niżańskim, przemyskim, brzozowskim, tarnobrzeskim, strzyżowskim, kolbuszowskim, leskim, lubaczowskim, i bieszczadzkim. W każdym z nich udział liczby przedsiębiorstw jest niższy niż 2,5%, a łącznie w tych powiatach skupionych jest jedynie 18,67% przedsiębiorstw województwa.

Tabela 3. Liczebności i struktura (%) sektora MŚP w przekroju powiatów w województwie podkarpackim - lata 2002 i 2009.

Powiat	2002	(%) - 2002	2009	(%) - 2009
bieszczadzki	2 168	1,56	2 047	1,41
brzozowski	3 240	2,34	3 454	2,38
jasielski	7 379	5,32	7 270	5,01
krośnieński	6 221	4,48	6 795	4,69
sanocki	6 093	4,39	6 571	4,53
leski	2 460	1,77	2 509	1,73
m.Krosno	5 039	3,63	5 278	3,64
jarosławski	7 705	5,55	8 078	5,57
lubaczowski	2 447	1,76	2 867	1,98
przemyski	3 307	2,38	3 517	2,43
przeworski	3 537	2,55	3 985	2,75
m.Przemyśl	6 428	4,63	6 299	4,34
kolbuszowski	2 760	1,99	3 044	2,10
łańcucki	5 200	3,75	5 018	3,46
ropczycko-sędziszowski	3 816	2,75	4 212	2,90
rzeszowski	9 833	7,09	9 886	6,82
strzyżowski	3 006	2,17	3 101	2,14
m.Rzeszów	18 615	13,42	19 925	13,74
dębicki	7 195	5,19	8 040	5,54
leżajski	3 516	2,53	3 748	2,58
mielecki	8 878	6,40	9 129	6,30
niżański	3 325	2,40	3 690	2,54
stalowowolski	8 089	5,83	8 394	5,79
tarnobrzeski	3 189	2,30	3 183	2,20
m.Tarnobrzeg	5 267	3,80	4 959	3,42
woj. podkarpackie	138 713	100	144 999	100

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego

W 2009 roku w stosunku do roku 2002 nie nastąpiły istotne zmiany w powiatach cechujących się największą i najmniejszą liczbą przedsiębiorstw w ogóle przedsiębiorstw województwa. Jednak można zaobserwować zmiany w zakresie udziału poszczególnych powiatów w liczbie przedsiębiorstw w województwie podkarpackim. Powiaty, których udział zwiększył się w okresie 2002-2009 to: dębicki, powiat m. Rzeszów, lubaczowski, krośnieński, przeworski, ropczycko-sędziszowski, niżański, sanocki, kolbuszowski, leżajski, brzozowski, przemyski, jarosławski, i powiat m. Krosno. Natomiast powiaty cechujące się zmniejszeniem udziału to: strzyżowski, stalowowolski, leski, tarnobrzeski, mielecki, bieszczadzki, rzeszowski, łańcucki, powiat m. Przemyśl, jasielski i powiat m. Tarnobrzeg.

3.2.2. Mikroprzedsiębiorstwa

Liczba i struktura mikroprzedsiębiorstw w powiatach województwa podkarpackiego cechuje się znacznym zróżnicowaniem (Tab.4.).

Tabela 4. Liczebności i struktura mikroprzedsiębiorstw w przekroju powiatów w województwie podkarpackim - lata 2002 i 2009.

powiat	2002	(%) - 2002	2009	(%) - 2009
bieszczadzki	2 092	1,59	1 961	1,43
brzozowski	3 077	2,34	3 250	2,37
jasielski	6 988	5,31	6 862	5,01
krośnieński	5 980	4,54	6 485	4,74
sanocki	5 815	4,42	6 258	4,57
leski	2 376	1,81	2 409	1,76
m.Krosno	4 757	3,61	4 967	3,63
jarosławski	7 308	5,55	7 607	5,56
lubaczowski	2 244	1,70	2 659	1,94
przemyski	3 125	2,37	3 310	2,42
przeworski	3 316	2,52	3 726	2,72
m.Przemyśl	6 078	4,62	5 940	4,34
kolbuszowski	2 587	1,97	2 850	2,08
łańcucki	4 943	3,76	4 742	3,46
ropczycko-sędziszowski	3 633	2,76	3 968	2,90
rzeszowski	9 391	7,13	9 317	6,81
strzyżowski	2 851	2,17	2 912	2,13
m.Rzeszów	17 722	13,46	18 874	13,79
dębicki	6 750	5,13	7 482	5,46
leżajski	3 329	2,53	3 539	2,58
mielecki	8 365	6,35	8 602	6,28
nizański	3 138	2,38	3 493	2,55
stalowowolski	7 696	5,85	7 956	5,81
tarnobrzegi	3 032	2,30	3 015	2,20
m.Tarnobrzeg	5 038	3,83	4 729	3,45
woj. podkarpackie	131 631	100	136 913	100

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego

W siedmiu powiatach funkcjonuje prawie połowa mikroprzedsiębiorstw (48,79%). W 2002 roku powiaty charakteryzujące się największą liczbą zarejestrowanych mikroprzedsiębiorstw to powiaty: powiat m. Rzeszów, rzeszowski, mielecki, stalowowolski, jarosławski, jasielski i dębicki. Natomiast najmniejszy udział mają powiaty: nizański, przemyski, brzozowski, tarnobrzegi, strzyżowski, kolbuszowski, leski, lubaczowski, i bieszczadzki. W każdym z nich udział liczby przedsiębiorstw jest niższy niż 2,5%, a łącznie w tych powiatach skupionych jest jedynie 18,63% mikroprzedsiębiorstw województwa.

Można zaobserwować zmiany w zakresie udziału poszczególnych powiatów w liczbie mikroprzedsiębiorstw w województwie podkarpackim. Powiaty, których udział zwiększył się w okresie 2002-2009 to: dębicki, powiat m. Rzeszów, lubaczowski, przeworski, krośnieński, nizański, sanocki, ropczycko-sędziszowski, kolbuszowski, leżajski, przemyski, brzozowski, powiat m. Krosno, i jarosławski. Natomiast powiaty cechujące się zmniejszeniem udziału to: stalowowolski, strzyżowski, leski, mielecki, tarnobrzegi, bieszczadzki, powiat m. Przemyśl, łańcucki, jasielski, rzeszowski, i powiat m. Tarnobrzeg.

Biorąc pod uwagę rozkład terytorialny liczby i wskaźników struktury mikroprzedsiębiorstw w województwie podkarpackim, można stwierdzić, że najmniejsze przedsiębiorstwa „mikro” determinują obraz przedsiębiorczości w województwie, a rozkład liczby, wskaźniki struktury i zmiany w okresie 2002-2009 przedsiębiorstw ogółem i mikroprzedsiębiorstw są w obu kategoriach w zasadzie identyczne.

3.2.3. Małe przedsiębiorstwa

Liczba i struktura małych przedsiębiorstw w powiatach województwa podkarpackiego cechuje się znacznym zróżnicowaniem (tab.5.).

Tabela 5. Liczebności i struktura małych przedsiębiorstw w przekroju powiatów w województwie podkarpackim - lata 2002 i 2009.

powiat	2002	(%) - 2002	2009	(%) - 2009
bieszczadzki	61	1,08	72	1,08
brzozowski	140	2,47	183	2,75
jasielski	316	5,57	334	5,02
krośnieński	196	3,45	268	4,03
sanocki	218	3,84	246	3,70
leski	67	1,18	85	1,28
m.Krosno	202	3,56	223	3,35
jarosławski	331	5,83	410	6,16
lubaczowski	166	2,93	181	2,72
przemyski	161	2,84	189	2,84
przeworski	192	3,38	225	3,38
m.Przemyśl	272	4,79	280	4,21
kolbuszowski	149	2,63	173	2,60
łańcucki	213	3,75	236	3,55
ropczycko-sędziszowski	161	2,84	207	3,11
rzeszowski	385	6,79	499	7,50
strzyżowski	129	2,27	157	2,36
m.Rzeszów	639	11,26	782	11,75
dębicki	358	6,31	461	6,93
leżajski	149	2,63	166	2,49
mielecki	400	7,05	429	6,44
niżański	165	2,91	178	2,67
stalowowski	303	5,34	349	5,24
tarnobrzeski	129	2,27	145	2,18
m.Tarnobrzeg	171	3,01	179	2,69
woj. podkarpackie	5 673	100	6 657	100

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego

W siedmiu powiatach funkcjonuje prawie połowa małych przedsiębiorstw (48,16%). W 2002 roku powiaty charakteryzujące się największą liczbą zarejestrowanych małych przedsiębiorstw to powiaty: Rzeszów, mielecki, rzeszowski, dębicki, jarosławski, jasielski i stalowowski. Natomiast najmniejszy udział mają powiaty: bieszczadzki, leski, tarnobrzeski, strzyżowski i brzozowski. W każdym z nich udział liczby przedsiębiorstw jest niższy niż 2,5%, a łącznie w tych powiatach skupionych jest jedynie 9,27% małych przedsiębiorstw województwa.

Można zaobserwować zmiany w zakresie udziału poszczególnych powiatów w liczbie małych przedsiębiorstw w województwie podkarpackim. Powiaty, których udział zwiększył się w okresie 2002-2009 to: Rzeszów, mielecki, jarosławski, sanocki, rzeszowski, dębicki, leski, Tarnobrzeg, strzyżowski, kolbuszowski, brzozowski, bieszczadzki. Natomiast powiaty cechujące się zmniejszeniem udziału to: Przemyśl, jasielski, stalowowolski, niżański, ropczycko-sędziszowski, przemyski, tarnobrzeczski, lubaczowski, krośnieński, łańcucki, przeworski, leżajski i Krosno.

3.2.4. Średnie przedsiębiorstwa

Liczba i struktura średnich przedsiębiorstw w powiatach województwa podkarpackiego cechuje się znacznym zróżnicowaniem (tab.6.).

Tabela 6. Liczebności i struktura średnich przedsiębiorstw w przekroju powiatów w województwie podkarpackim - lata 2002 i 2009.

powiat	2002	(%) - 2002	2009	(%) - 2009
bieszczadzki	13	1,11	11	0,90
brzozowski	20	1,71	20	1,63
jasielski	62	5,30	67	5,47
krośnieński	39	3,33	38	3,10
sanocki	48	4,10	57	4,66
leski	17	1,45	14	1,14
m.Krosno	67	5,73	71	5,80
jarosławski	56	4,79	55	4,49
lubaczowski	35	2,99	25	2,04
przemyski	19	1,62	17	1,39
przeworski	24	2,05	29	2,37
m.Przemyśl	67	5,73	64	5,23
kolbuszowski	21	1,79	18	1,47
łańcucki	38	3,25	37	3,02
ropczycko-sędziszowski	16	1,37	29	2,37
rzeszowski	47	4,02	65	5,31
strzyżowski	21	1,79	30	2,45
m.Rzeszów	203	17,35	214	17,48
dębicki	72	6,15	83	6,78
leżajski	33	2,82	38	3,10
mielecki	96	8,21	86	7,03
niżański	20	1,71	18	1,47
stalowowolski	69	5,90	73	5,96
tarnobrzeczski	21	1,79	19	1,55
m.Tarnobrzeg	46	3,93	46	3,76
woj. podkarpackie	1 170	100	1 224	100

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego

W siedmiu powiatach funkcjonuje ponad połowa średnich przedsiębiorstw województwa (54,36%). W 2002 roku powiaty charakteryzujące się największą liczbą zarejestrowanych mikroprzedsiębiorstw to powiaty: m. Rzeszów, mielecki, dębicki, stalowowolski, m. Krosno, m. Przemyśl i jasielski. Co interesujące, w Rzeszowie zarejestrowanych jest ponad 17% średnich przedsiębiorstw województwa podkarpackiego, a odsetek ten jest znacząco wyższy niż w kategorii przedsiębiorstw mikro (13,79% w r. 2009) i małych (11,75% w r.

2009). Natomiast najmniejszy udział (nieprzekraczający 2,5%) mają powiaty: przeworski, kolbuszowski, strzyżowski, tarnobrzski, brzozowski, niżański, przemyski, leski, ropczycko-sędziszowski i bieszczadzki. Łącznie w tych powiatach skupionych jest jedynie 16,41% średnich przedsiębiorstw województwa. Należy zaznaczyć, że w powiatach bieszczadzkim i leskim udział średnich przedsiębiorstw wynosi odpowiednio 0,9% i 1,14% i jest niższy niż w przypadku kategorii małych i mikroprzedsiębiorstw. Co więcej, udział średnich przedsiębiorstw tych powiatów w skali województwa w okresie 2002-2009 zmniejszył się.

W 2009 roku w stosunku do roku 2002 nastąpiły pewne istotne zmiany w zakresie udziału pewnych powiatów cechujących liczbą średnich przedsiębiorstw w ogóle średnich przedsiębiorstw województwa (Tab. 6.). W przypadku powiatów rzeszowskiego, strzyżowskiego i ropczycko-sędziszowskiego nastąpił stosunkowo duży wzrost ich udziału w liczbie średnich przedsiębiorstw województwa podkarpackiego. Natomiast w powiatach lubaczowskim i mieleckim nastąpiło znaczne zmniejszenie się ich udziału w liczbie średnich przedsiębiorstw województwa podkarpackiego. Poza wymienionymi, powiaty, których udział zwiększył się w okresie 2002-2009 to: sanocki, przeworski, leżajski, jasielski, m. Rzeszów, m. Krosno, i stalowowolski. Natomiast powiaty cechujące się zmniejszeniem udziału to: brzozowski, m. Tarnobrzeg, bieszczadzki, łańcucki, krośnieński, przemyski, niżański, tarnobrzski, jarosławski, leski, kolbuszowski, m. Przemyśl.

3.3. Wskaźniki liczby mikro, małych i średnich przedsiębiorstw na 10 tysięcy ludności w powiatach województwa podkarpackiego w latach 2002 i 2009

Obliczono wskaźnik liczby przedsiębiorstw mikro, małych i średnich na 10 tys. ludności oraz współczynniki zmienności powiatach województwa podkarpackiego w latach 2002-2009. Biorąc pod uwagę dane z Tab.7. stwierdzono, że sektor MŚP województwa podkarpackiego w przekroju poszczególnych powiatów wykazuje znaczne zróżnicowanie.

W roku 2002 w województwie podkarpackim funkcjonowało 625 mikroprzedsiębiorstw na 10 tys. ludności. Najwięcej mikroprzedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. ludności było zarejestrowanych w powiatach: m. Rzeszowie, m. Tarnobrzegu, m. Krośnie, bieszczadzkim, m. Przemyślu i leskim. Natomiast najmniejszą liczbę odnotowano w powiatach: brzozowskim, niżańskim, strzyżowskim, przemyskim, kolbuszowskim, przeworskim, i lubaczowskim. Z uwagi na fakt, że w tych grupach liczebności mikroprzedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców wynosi odpowiednio od 893 do 1109 i od 388 do 481, a współczynnik zmienności wynosi 33,39, można sądzić o znacznych dysproporcjach w przekroju powiatów województwa podkarpackiego.

W roku 2002 w województwie podkarpackim funkcjonowało 26,9 małych przedsiębiorstw na 10 tys. ludności. Najwięcej małych przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. ludności było zarejestrowanych w powiatach grodzkich: w Krośnie, Przemyślu, Rzeszowie i Tarnobrzegu oraz w powiecie mieleckim. W tych powiatach wskaźnik wynosi od 30,1 do 41,9. Natomiast najmniejszą liczbę odnotowano w powiatach: krośnieńskim, strzyżowskim, brzozowskim, i leżajskim (wartość wskaźnika od 18 do 22,6). Wartość współczynnika zmienności wynosi 22,94. Wobec tego można stwierdzić, że istnieją umiarkowane dysproporcje województwa podkarpackiego w przekroju powiatów.

Tabela 7. Wskaźniki liczby przedsiębiorstw mikro, małych i średnich na 10 tys. ludności oraz współczynniki zmienności w województwie podkarpackim w przekroju powiatów w latach 2002-2009.

Powiat	Liczba przedsiębiorstw na 10 tys. ludności – 2002 r.			Liczba przedsiębiorstw na 10 tys. ludności – 2009 r.		
	Mikro	Małe	Średnie	Mikro	Małe	Średnie
bieszczadzki	936	27,3	5,82	891	32,2	4,92
brzozowski	469	21,3	3,05	498	27,9	3,05
jasielski	565	25,5	5,01	598	27,0	5,41
krośnieński	549	18,0	3,58	585	24,6	3,49
sanocki	614	23,0	5,07	660	26,0	6,02
leski	893	25,2	6,39	905	32,0	5,26
m.Krosno	986	41,9	13,89	1 045	46,2	14,72
jarosławski	599	27,2	4,59	625	33,6	4,51
lubaczowski	388	28,7	6,05	468	31,3	4,32
przemyski	439	22,6	2,67	465	26,5	2,39
przeworski	420	24,3	3,04	474	28,5	3,68
m.Przemyśl	897	40,1	9,88	895	41,3	9,44
kolbuszowski	421	24,3	3,42	463	28,2	2,93
łańcucki	639	27,5	4,91	605	30,5	4,78
ropczycko-sędziszowski	512	22,7	2,26	553	29,2	4,09
rzeszowski	553	22,7	2,77	565	29,4	3,83
strzyżowski	460	20,8	3,39	470	25,4	4,84
m.Rzeszów	1109	40,0	12,70	1 092	48,9	13,39
dębicki	511	27,1	5,45	562	34,9	6,29
leżajski	481	21,5	4,77	512	24,0	5,49
mielecki	630	30,1	7,23	642	32,3	6,47
nizański	468	24,6	2,98	522	26,5	2,68
stałowowski	697	27,4	6,25	738	31,6	6,61
tarnobrzegi	561	23,9	3,89	564	26,8	3,52
m.Tarnobrzeg	1000	33,9	9,13	957	35,5	9,13
woj. podkarpackie	625	26,9	5,56	651	31,6	5,81
Współczynnik zmienności	33,39	22,94	54,89	29,64	20,22	54,60

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego

W roku 2002 w województwie podkarpackim funkcjonowało 5,56 średnich przedsiębiorstw na 10 tys. ludności. Najwięcej średnich przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. ludności było zarejestrowanych w powiatach grodzkich: w Krośnie, Rzeszowie, Przemyśle, i Tarnobrzegu. W tych powiatach wskaźnik zawiera się w przedziale od 9,13 do 13,89. Natomiast najmniejszą liczbę odnotowano w powiatach: nizańskim, rzeszowskim, przemyskim i ropczycko-sędziszowskim (wartość wskaźnika od 2,26 do 2,98). Wartość współczynnika zmienności wynosi 54,89. Wobec tego można mówić o znacznych dysproporcjach województwa podkarpackiego w przekroju powiatów, większych niż w przypadku grup mikro i małych przedsiębiorstw.

W roku 2009 w województwie podkarpackim funkcjonowało 651 mikroprzedsiębiorstw na 10 tys. ludności. Najwięcej mikroprzedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. ludności było zarejestrowanych w powiatach: Rzeszowie, Krośnie, Tarnobrzegu leskim, Przemyślu i bieszczadzkim. Natomiast najmniejszą liczbę odnotowano w powiatach: brzozowskim, przeworskim, strzyżowskim, lubaczowskim, przemyskim i kolbuszowskim. Współczynnik zmienności tej grupy wynosi 29,64, można wskazać na znaczne dysproporcje w przekroju powiatów województwa podkarpackiego. W stosunku do roku 2002 jego wartość uległa nieznacznemu zmniejszeniu, co sugeruje zmniejszenie się dysproporcji w badanym okresie.

W roku 2009 w województwie podkarpackim funkcjonowało 31,6 małych przedsiębiorstw na 10 tys. ludności. Najwięcej małych przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. ludności było zarejestrowanych w powiatach grodzkich: w Rzeszowie, Krośnie, Przemyślu, i Tarnobrzegu oraz w powiecie dębickim. W tych powiatach wskaźnik wynosi od 34,9 do 48,9. Natomiast najmniejszą liczbę odnotowano w powiatach: leżajskim, krośnieńskim, strzyżowskim, i sanockim (wartość wskaźnika od 24 do 26). Wartość współczynnika zmienności wynosi 20,22. Wobec tego można uznać, że istnieją umiarkowane dysproporcje w przekroju powiatów województwa podkarpackiego, które w stosunku do roku 2002 uległy zmniejszeniu.

W roku 2009 w województwie podkarpackim funkcjonowało 5,81 średnich przedsiębiorstw na 10 tys. ludności. Najwięcej średnich przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. ludności było zarejestrowanych w powiatach grodzkich: w Krośnie, Rzeszowie Przemyślu, i Tarnobrzegu. W tych powiatach wskaźnik zawiera się w przedziale od 9,13 do 14,72. Natomiast najmniejszą liczbę odnotowano w powiatach: przemyskim, niżańskim, kolbuszowskim i brzozowskim (wartość wskaźnika od 2,39 do 3,05). Wartość współczynnika zmienności wynosi 54,6. Wobec tego można podkreślić znaczne dysproporcje w przekroju powiatów województwa podkarpackiego, większe niż w przypadku grup mikro i małych przedsiębiorstw, które utrzymały się na zbliżonym poziomie jak w roku 2002.

3.3.1. Kierunki zmian w latach 2002-2009

W województwie podkarpackim ogółem wartości wskaźników liczby przedsiębiorstw mikro, małych i średnich na 10 tys. ludności w latach 2002-2009 przyrastały. Liczba mikroprzedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców wzrosła o 4,2%, małych przedsiębiorstw o 17,3%, a średnich o 4,6%. Szczegółowe dane przedstawiono w Tab. 8.

W latach 2002-2009 zmiany sektora MŚP obrazowane wskaźnikiem liczby mikro, małych i średnich przedsiębiorstw na 10 tys. ludności w województwie podkarpackim w przekroju powiatów przebiegały w różnych kierunkach i ze zróżnicowanym natężeniem. W kategorii mikroprzedsiębiorstw zmiany wynosiły od -5,3% (powiat łańcucki) do 20,6% (powiat lubaczowski). Wskaźnik małych przedsiębiorstw zwiększył swoją wartość od 2,6% (Przemyśl) do 36,7% (powiat krośnieński). Natomiast zmiany wskaźnika przedsiębiorstw średnich oscylowały w przedziale od -28,6% (powiat lubaczowski) do 81,3 (powiat ropczycko-sędziszowski).

Tabela 8. Zmiana wskaźnika liczby mikro, małych i średnich przedsiębiorstw na 10 tys. ludności w województwie podkarpackim w latach 2002-2009.

Powiat	Zmiana wskaźnika liczby przedsiębiorstw na 10 tys. ludności w latach 2002-2009 (%)		
	Mikro	Małe	Średnie
bieszczadzki	-4,8	18,0	-15,4
brzozowski	6,3	30,7	0,0
jasielski	6,0	5,7	8,1
krośnieński	6,6	36,7	-2,6
sanocki	7,4	12,8	18,8
leski	1,4	26,9	-17,6
m.Krosno	6,0	10,4	6,0
jarosławski	4,3	23,9	-1,8
lubaczowski	20,6	9,0	-28,6
przemyski	5,9	17,4	-10,5
przeworski	12,7	17,2	20,8
m.Przemyśl	-0,2	2,9	-4,5
kolbuszowski	9,9	16,1	-14,3
łańcucki	-5,3	10,8	-2,6
ropczycko-sędziszowski	7,9	28,6	81,3
rzeszowski	2,2	29,6	38,3
strzyżowski	2,2	21,7	42,9
m.Rzeszów	-1,5	22,4	5,4
dębicki	9,8	28,8	15,3
leżajski	6,4	11,4	15,2
mielecki	1,9	7,3	-10,4
niżański	11,6	7,9	-10,0
stalowowolski	5,8	15,2	5,8
tarnobrzegi	0,4	12,4	-9,5
m.Tarnobrzeg	-4,3	4,7	0,0
woj. podkarpackie	4,2	17,3	4,6

Źródło: opracowanie własne z wykorzystaniem danych Głównego Urzędu Statystycznego

4. GRUPOWANIE POWIATÓW WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO ZE WZGLĘDU NA KIERUNKI ZMIAN LICZBY PRZEDSIĘBIORSTW SEKTORA MŚP

Z uwagi na fakt, że badano 25 obiektów (powiatów) charakteryzowanych za pomocą wielu wymiarów (zmian liczby przedsiębiorstw poszczególnych obiektach), zbadano czy istnieją grupy powiatów wykazujących określone podobieństwo ze względu na kierunki zmian sektora MŚP w latach 2002-2009.

W tym celu wykorzystano jedną z metod taksonomicznych – metodę Warda. Metoda ta należy do grupy procedur aglomeracyjnych. Wstępnie zakłada się, że każda operacyjna jednostka taksonomiczna (w interpretacji geometrycznej jest to punkt) stanowi oddzielną podgrupę. Funkcja kryterium aglomeracji (łączenia) definiowana jest jako suma kwadratów odległości poszczególnych punktów od środków ciężkości grup, do których należą. Na każdym etapie aglomeracji łączy się te dwa punkty lub skupiska, które dają najmniejszy przyrost funkcji kryterium. Postępuje się w taki sposób aż do połączenia wszystkich

obserwacji jedną grupę. Hierarchia obiektów może być zobrazowana w postaci dendrogramu¹⁰. W wyniku zastosowania tej metody otrzymuje się podział dający minimalną wariancję wewnątrz uzyskiwanych skupień oraz maksymalną wariancję pomiędzy skupieniami. Istnieje wiele procedur postępowania w badaniu taksonomicznym. Niezależnie od charakterystyki badanego zjawiska, można wyróżnić pewien etapowy sposób prowadzenia badania taksonomicznego. W literaturze przedstawiono propozycje sposobów prowadzenia badania taksonomicznego¹¹. Określono następujące kroki:

I. Konstrukcja zmiennych charakteryzujących badane obiekty.

Celem tej części badań było wyodrębnienie grup powiatów o określonym udziale w strukturze liczby przedsiębiorstw województwa podkarpackiego, w których zmiany liczby przedsiębiorstw sektora MŚP przebiegały w latach 2002-2009 w podobnych kierunkach. Cel ten uzasadnia się koniecznością zbadania, czy istnieje zależność pomiędzy potencjałem powiatu mierzonym liczbą przedsiębiorstw (wskaźnikiem struktury w 2002 r.) a kierunkami zmian jakie się dokonały w kategoriach mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2002-2009. Wobec tego zaproponowano z wykorzystaniem dostępnych danych statystycznych¹² następujące zmienne charakteryzujące poszczególne powiaty województwa podkarpackiego:

X_1 - % zmiana wskaźnika liczby mikroprzedsiębiorstw na 10 tys. ludności w latach 2002-2009,

X_2 - % zmiana wskaźnika liczby małych przedsiębiorstw na 10 tys. ludności w latach 2002-2009,

X_3 - % zmiana wskaźnika liczby średnich przedsiębiorstw na 10 tys. ludności w latach 2002-2009,

X_4 - % wskaźnik liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w danym powiecie w rejestrze REGON w stosunku do ogółu przedsiębiorstw zarejestrowanych w województwie podkarpackim w 2002 roku.

II. Analiza korelacji zmiennych.

Potencjalne cechy są często ze sobą powiązane, niosąc podobne informacje. Aby zapobiec powtarzaniu przez cechy informacji, należy dokonać odpowiedniej weryfikacji mającej na celu wyeliminowanie cech wykazujących największe podobieństwo do innych. Powszechnie stosowaną metodą jest analiza współczynnika korelacji K. Pearsona. Najprostszym sposobem postępowania jest wyeliminowanie ze zbioru zmiennych tych elementów, których współczynniki korelacji co do modułu przekraczają zadaną przez badacza wartość (w badaniu założono wartość 0,4). Obliczono współczynniki korelacji pomiędzy zmiennymi X_1, X_2, X_3, X_4 (Tab. 9.).

Tabela 9. Współczynniki korelacji zmiennych X_1 - X_4 .

	X_1	X_2	X_3	X_4
X_1	1,0000	0,0644	0,0209	-0,2746
X_2	0,0644	1,0000	0,3538	0,1016
X_3	0,0209	0,3538	1,0000	0,1209
X_4	-0,2746	0,1016	0,1209	1,0000

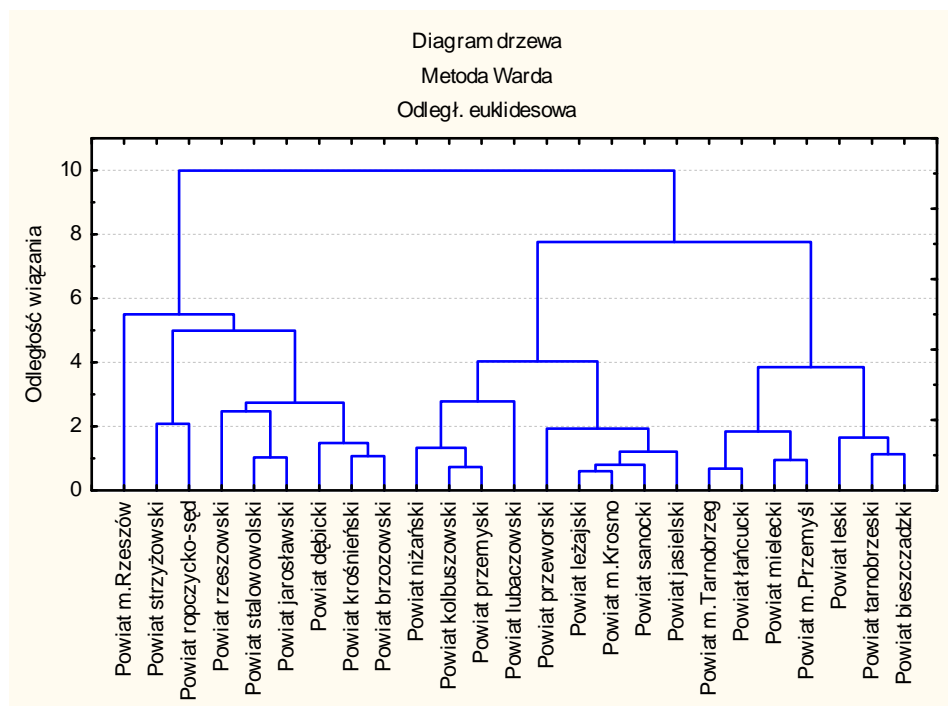
Źródło: opracowanie własne.

¹⁰ A. Sokołowski, K. Zając, *Rozwój demograficzny a rozwój gospodarczy*, PWE, Warszawa 1987, s. 37.

¹¹ E. Nowak, *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*, PWE, Warszawa 1990, s. 15, T. Grabiński, *Metody taksonometrii*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1992, s. 25, A. Młodak, *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, wyd. Difin, Warszawa 2006, s. 65.

¹² Dane Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego: www.stat.gov.pl.

Rys.1. Diagram skupień powiatów województwa podkarpackiego

Źródło: opracowanie własne przy użyciu programu Statistica PL.

Okazuje się, że wszystkie współczynniki korelacji mają mniejszą wartość co do modułu niż 0,4 (Tab. 9.), zatem przyjęto do dalszych badań wszystkie zaproponowane zmienne.

III. Doprowadzenie danych do wzajemnej porównywalności.

Wiadomo, że cechy mogą być przedstawione za pomocą różnych jednostek pomiarowych z niejednakową dokładnością. W analizach taksonomicznych wymaga się, by zmienne ujęte do badań charakteryzowały się porównywalnością. W celu uzyskania porównywalności dokonano standaryzacji zmiennych.

IV. Grupowanie obiektów przy użyciu wybranej metody.

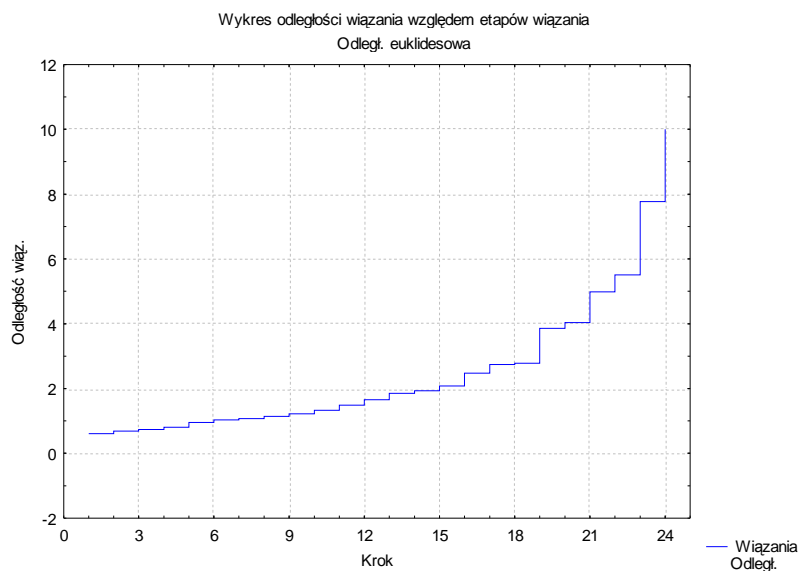
Do badań wykorzystano aglomeracyjną metodę Warda z miarą odległości euklidesowych. Metoda ta jest powszechnie stosowana do analizy zjawisk społeczno-gospodarczych. Obliczeń dokonano w programie Statistica¹³. W wyniku otrzymano diagram skupień powiatów województwa podkarpackiego (Rys.1.).

W celu wyodrębnienia określonych grup podobnych obiektów (skupień) należy dokonać podziału otrzymanego diagramu. Jedną z metod jest metoda polegająca na usunięciu z diagramu wiązań o długości większej od krytycznej d^* . Odległość ta może być określona przez badacza lub wyznaczona z wzoru Hellwiga¹⁴. Można też dokonać podziału diagramu z wykorzystaniem wykresu przebiegu aglomeracji.

¹³ <http://www.statistica.pl>.

¹⁴ *Statystyczne metody analizy danych*, pod red. W. Ostasiewicza, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1999, s. 102.

Rys. 2. Wykres przebiegu aglomeracji.

Źródło: opracowanie własne przy użyciu programu Statistica PL.

Biorąc pod uwagę liczbę badanych obiektów i cel badań, którym jest otrzymanie jednorodnych grup powiatów, określono przy użyciu wzrokowej oceny wykresu przebiegu aglomeracji, podział diagramu na odległości wiązania równej 2,9 (Rys. 2.). W wyniku otrzymano siedem grup powiatów o określonych kierunkach zmian mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2002-2009 i określonym udziale w liczbie przedsiębiorstw województwa podkarpackiego w roku 2002.

V. Interpretacja wyników klasyfikacji.

W celu wyodrębnienia cech dominujących w każdej grupie i dokonania charakterystyki otrzymanych skupień, wykorzystano analizę średnich grupowych. Wskaźniki średnich grupowych dla poszczególnych skupień przedstawiono w Tab. 10. i na Rys.3.

Tabela 10. Średnie grupowe dla skupień powiatów województwa podkarpackiego.

Numer skupienia (powiat)	X_1	X_2	X_3	X_4
I (m. Rzeszów)	-1,5	22,4	5,4	13,42
II (strzyżowski, ropczycko-sędziszowski)	5,1	25,2	62,1	2,5
III (rzeszowski, stalowowolski, jarosławski, dębicki, krośnieński, brzozowski)	5,8	27,5	9,2	5,1
IV (niżański, kolbuszowski, przemyski, lubaczowski)	12,0	12,6	-15,9	2,1
V (przeworski, leżajski, m. Krosno, sanocki, jasielski)	7,7	11,5	13,8	3,7
VI (m. Tarnobrzeg, łańcucki, mielecki, m. Przemyśl)	-2,0	6,4	-4,4	4,6
VII (leski, tarnobrzeczki, bieszczadzki)	-1,0	19,1	-14,2	1,9

Źródło: opracowanie własne.

W skupieniu I znalazł się powiat m. Rzeszów, stolica województwa. Rzeszów wyróżnia przede wszystkim znaczna koncentracja przedsiębiorstw, gdzie zarejestrowanych było

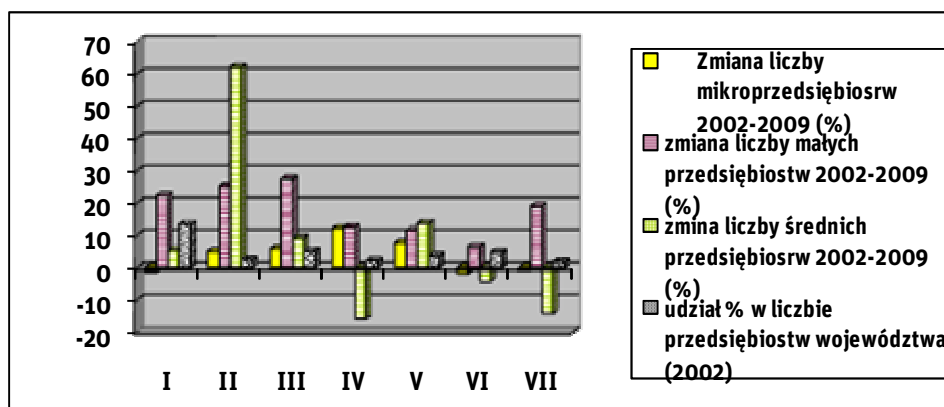
w 2002 r. 13,42% ogółu przedsiębiorstw województwa. Ponadto zmiany liczby przedsiębiorstw sektora MŚP w latach 2002-2009 w przeliczeniu na 10 tys. ludności były następujące: -1,5% w kategorii mikroprzedsiębiorstw, 22,4% w kategorii małych przedsiębiorstw, 5,4% wśród średnich przedsiębiorstw.

W skład skupienia II weszły powiaty: strzyżowski i ropczycko-sędziszowski. Powiaty te cechuje stosunkowo niski udział w liczbie przedsiębiorstw województwa (zmienna X_4) na poziomie średniej w grupie równej 2,5. Zmiany, jakie się dokonały w latach 2002-2009, to przede wszystkim znaczny wzrost odsetka liczby przedsiębiorstw na 10 tys. ludności w kategorii małych i średnich. Wartości średnich grupowych wyniosły odpowiednio: 25,2 i 62,1.

Skupienie III gromadzi powiaty: rzeszowski, stalowowolski, jarosławski, dębicki, krośnieński i brzozowski. W grupie tej znalazły się powiaty o dość wysokim udziale liczby przedsiębiorstw w stosunku do ogółu województwa (wartość średniej grupowej 5,1), jednocześnie wykazujące następujące zmiany średnich grupowych: mikro: 5,8, małe: 27,5, średnie: 9,2. W kategorii mikroprzedsiębiorstw procentowa zmiana liczby przedsiębiorstw w poszczególnych powiatach grupy III wahała się w przedziale od 2,2 do 9,8, zaś wśród przedsiębiorstw małych przyjmowała wartości z przedziału od 15,2 do 36,7, natomiast wśród przedsiębiorstw średnich zmiany były niejednoznaczne, tj. od -2,6 do 38,3.

W skład skupienia IV weszły powiaty nizański, kolbuszowski, przemyski i lubaczowski. W grupie tej znalazły się powiaty o jednym z najniższych w województwie udziale liczby przedsiębiorstw w stosunku do ogółu województwa (wartość średniej grupowej 2,1). Jednocześnie w grupie tej wartości średnich grupowych dla przedsiębiorstw mikro, małych i średnich wynosiły odpowiednio: 12,0, 12,6 i -15,9. Należy zauważyć, że powiaty tej grupy cechuje znaczne zmniejszenie zmiany procentowego udziału średnich przedsiębiorstw na 10 tys. ludności w latach 2002-2009 wynoszące od -18,6% do -10,0%. Jednocześnie w powiatach grupy IV zmiany średnich grupowych w zakresie kategorii mikro wyniosły od 5,9 do 20,6%, a małych wyniosły od 7,9 do 17,4%.

Rys. 3. Średnie grupowe.

Źródło: opracowanie własne

Grupę V reprezentują powiaty: przeworski, leżajski, m. Krosno, sanocki, jasielski. Powiaty te cechuje stosunkowo duży udział w liczbie przedsiębiorstw województwa –

wartość średniej grupowej równej 3,7. Grupę tę wyróżniają na tle pozostałych podobne wartości średnich grupowych w kategoriach: mikro (7,7), małych (11,5) i średnich (13,8). W kategorii mikroprzedsiębiorstw procentowa zmiana liczby przedsiębiorstw w poszczególnych powiatach grupy V wahała się w przedziale od 6,0 do 12,7, zaś wśród przedsiębiorstw małych przyjmowała wartości z przedziału od 5,7 do 17,2, natomiast wśród przedsiębiorstw średnich zmiany były z przedziału od 6,0 do 20,8.

W grupie VI zaklasyfikowano Tarnobrzeg, powiat łańcucki, powiat mielecki i Przemysł. Powiaty te reprezentują wysoki udział przedsiębiorstw w strukturze województwa podkarpackiego (wartość średnie grupowej: 4,6), wykazujące jednocześnie następujące zmiany średnich grupowych: mikro: -2,0, małe: 6,4, średnie: -4,4. Zatem, na tle pozostałych, jest to grupa charakteryzowana przez niskie lub ujemne wartości analizowanych wskaźników. W kategorii mikroprzedsiębiorstw procentowa zmiana liczby przedsiębiorstw w poszczególnych powiatach grupy VI wahała się w przedziale od -5,3 do 12,7, zaś wśród przedsiębiorstw małych przyjmowała wartości z przedziału od 2,9 do 10,8, natomiast wśród przedsiębiorstw średnich zmiany były z przedziału od -10,4 do 0,0.

Grupa VII składa się z powiatów: leskiego, tarnobrzskiego i bieszczadzkiego. Powiaty tej grupy mają jedno z najniższych w województwie udziałów w strukturze liczby przedsiębiorstw (wartość średniej grupowej: 1,9). Grupa ta, na tle innych, charakteryzuje się przede wszystkim stosunkowo wysoką wartością średniej grupowej zmian liczby małych przedsiębiorstw (19,1), przy znacznym „ubytku” przedsiębiorstw średnich (-14,2) i jednocześnie niewielkiej wartości średniej grupowej w kategorii mikroprzedsiębiorstw (-1,0).

W kategorii mikroprzedsiębiorstw procentowa zmiana liczby przedsiębiorstw w poszczególnych powiatach grupy VII wahała się w przedziale od -4,8 do 1,4, zaś wśród przedsiębiorstw małych przyjmowała wartości z przedziału od 12,4 do 26,9, natomiast wśród przedsiębiorstw średnich zmiany były niejednoznaczne, tj. od -17,6 do -9,5.

5. PODSUMOWANIE

W wyniku przeprowadzonych badań i analiz stwierdzono, że liczba przedsiębiorstw i struktura sektora MŚP w przekroju powiatów województwa podkarpackiego cechuje się znacznym zróżnicowaniem. W okresie 2002-2009 sektor mikro, małych i średnich poszczególnych powiatów przedsiębiorstw wykazał się zmianami o odmiennych kierunkach i zróżnicowanym nasileniu. Ponadto wyodrębniono siedem grup powiatów cechujących się określonym podobieństwem struktury i zmian sektora MŚP.

Przeprowadzone badania mogą okazać się przydatne w celu określenia zmian kierunków polityki regionalnej, zwłaszcza aplikacji instrumentów wsparcia rozwoju przedsiębiorczości.

LITERATURA

- [1] *Bank Danych Regionalnych (Bank Danych Lokalnych)*, Główny Urząd Statystyczny, <http://www.stat.gov.pl>
- [2] Grabiński T., *Metody taksonometrii*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Kraków 1992,
- [3] http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/sme_definition/sme_user_guide_pl.pdf,
- [4] *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu pod redakcją naukową M. Strużyckiego*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2002,

- [5] Młodak A., *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, wyd. Difin, Warszawa 2006,
- [6] Nowak E., *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*, PWE, Warszawa 1990,
- [7] Sokołowski A., Zajac K., *Rozwój demograficzny a rozwój gospodarczy*, PWE, Warszawa 1987,
- [8] *Statistica PL*, Stat Soft Inc. (2009). STATISTICA (data analysis software system), version 9.0 www.statsoft.com,
- [9] *Statystyczne metody analizy danych pod red. W. Ostasiewicza*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1999,
- [10] Woźniak M.G., *Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce a wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006.

CHANGES DIRECTIONS OF THE SME SECTOR ENTERPRISES OF PODKARPACKIE VOIVODESHIP IN THE YEARS 2002-2009

The paper presents the quantitative trends of small and medium enterprises (SMEs) of Podkarpackie Voivodeship in 2002-2009. There were characterized changes in the number of micro, small and medium-sized enterprises in the various districts of the region, as well as it was shown the share of micro, small and medium-sized districts in the structure of Podkarpackie Voivodeship. Furthermore, by using the methods of taxonomic groups there were isolated districts characterized by a specific similarity due to the quantitative trends of the changes in SME sector in the years 2002-2009.

